

УДК 342.9:614.23/.25

*М. В. Окерешко*, асистент

Національний університет водного господарства та природокористування  
Кафедра спеціальних юридичних дисциплін  
вул. Олекса Новака, 75, Рівне, 23003, Україна

## ПРОБЛЕМАТИКА ВИЗНАЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЛІКАРЯ

Статтю присвячено дослідженню актуальних питань визначення правового статусу лікаря. Особливу увагу приділено вивченню проблеми визначення лікаря. Звертається увага на прогалини в законодавстві щодо регламентації адміністративно-правового статусу лікаря. Деталізовано його права та обов'язки.

**Ключові слова:** лікар, медичний працівник, медична діяльність, права лікаря, обов'язки лікаря.

**Постановка проблеми.** Лікар є основним суб'єктом правовідносин, що виникають у процесі надання медичних послуг населенню. Причому коло його прав і обов'язків набагато ширше, ніж у пацієнта, а юридична відповідальність за результати його праці прописана практично у всіх галузях права. Незважаючи на велику кількість нормативно-правових актів, що відображають організаційно-правові аспекти професійної діяльності медичного працівника, допуск до неї і можливість державного примусу за невиконання або неналежне виконання обов'язків, не існує документа, в якому комплексно і системно описується адміністративно-правовий статус лікаря.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Правовий статус медичних працівників найбільш ґрунтовно висвітлювали у своїх працях С. Антонов, І. Бедрик, В. Глуховський, Р. Гревцова, С. Козуліна, Н. Кризіна, Д. Медніс, Т. Попченко, О. Рогова, В. Рудий, В. Стеценко. Проте на сьогодні не відбулось системного дослідження безпосередньо правового статусу лікаря.

**Мета статті** – охарактеризувати проблеми визначення правового статусу лікаря.

**Виклад основного матеріалу.** На теперішній час в Україні визначено юридичний статус широкого кола осіб (державний службовець, прокурор, адвокат, співробітник поліції), але, на жаль, не медичних працівників, зокрема лікаря. Аналіз законодавства про права та обов'язки лікарів, практика його застосування нашттовує до висновку про необхідність розробки нового кодифікованого акту, що визначає їх статус. В багатьох країнах існують закони, лікарські кодекси, статuti, які чітко регулюють права і обов'язки лікарів, їх взаємини з хворими та їхніми родичами, з адміністрацією лікувальних установ і з самими медичними працівниками. В Україні зберігається правовий вакуум щодо правового становища медичних працівників, перш за все лікарів. Необхідність у прийнятті нового закону назріла вже давно. Охорона здоров'я громадян в Україні здійснюється медичними працівниками: лікарями, фельдшерами, акушерами, медичними сестрами. Молодший медичний персонал (санітари) також є складовою і невід'ємною частиною лікувального процесу. Саме їм довіряється найцінніше, що у нас є життя і здоров'я. Охорона цих особистих і соціальних цінностей є, відповідно до Основ законодавства про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 р., професійним обов'язком медичних працівників.

Прийняття Основ законодавства України про охорону здоров'я стало практично революційною новацією в регламентації прав пацієнтів, але знову-таки не статусу лікаря. Натомість законодавець визначив там поняття лікуючого лікаря як лікаря закладу охорони здоров'я або лікаря який провадить господарську діяльність з медичної практики як фізична особа – підприємець і який надає медичну допомогу пацієнту в період його обстеження та лікування [2]. Вважаємо, що дане поняття не вирішує проблеми, оскільки не може розкрити зміст поняття всіх медичних працівників зокрема лікарів, які надають медичні послуги, тому що воно є досить вузьким. З цієї причини існування терміна «лікуючий лікар» не може усунути наявної в законодавстві неясності з приводу змісту поняття «лікар».

На сьогоднішній день терміном «лікар» позначаються різні по широті і змістом поняття.

Наприклад, словник сучасної української мови містить таке визначення: лікар – це особа з вищою медичною освітою, яка лікує хворих [4].

В даному понятті характерною ознакою визначається наявність у лікаря вищої медичної освіти і, як наслідок цього, надається лікарю можливість займатися лікувальною діяльністю. Таке поняття, на нашу думку, не дозволяє чітко визначити ознаки, що характеризують лікаря відповідно до чинного законодавства.

По-перше, про наявність у лікаря вищої медичної освіти як відмінної ознаки, що дозволяє відмежувати його від іншого медичного працівника, в даний час, годі й казати, оскільки діюча система освіти передбачає можливість отримання вищої медичної освіти не тільки для лікарів, а й для медичних сестер, акушерів та інших.

По-друге, право займатися лікувальною діяльністю, яке в даному визначенні висувається як відмінна ознака лікаря, також не дозволяє визначити межі лікарської та іншої медичної діяльності, оскільки відповідно до положень медичної енциклопедії, лікувальна діяльність, може здійснюватися двома категоріями медичних працівників. З одного боку, «лікувальна діяльність може бути лікарською (здійснюється особами з закінченою вищою медичною освітою)», і, по-друге, «лікувальна діяльність може бути долікарською (надається особами з середньою медичною освітою фельдшером, акушеркою)».

Таким чином, визначення адміністративного статусу лікаря відповідно до роду діяльності в сучасній юридичній науці і практиці залишається на сьогоднішній день відкритим. У цьому сенсі важко не погодитися з точкою зору багатьох науковців, які вважають, що «в даний момент назріла необхідність в законі, який, по-перше, визначив би реальні права і обов'язки лікарів, а по-друге, відповідав би рівню розвитку медичної науки і закріпив положення лікаря в нашому суспільстві, містив би правові механізми точного і чіткого регулювання і визначення прав і обов'язків лікарів та інших медичних працівників».

Хоча поняття лікар законодавчо не закріплене, але визначений шлях, який повинен пройти людина для здійснення професійної діяльності. Так, право на заняття медичною діяльністю в Україні мають особи, які отримали повну вищу освіту (спеціаліст, магістр) за напрямом підготовки «Медицина», які мають спеціалізацію за певною спеціальністю медичного профілю (інтернатура, курси спеціалізації), а також сертифікат лікаря-спеціаліста [3].

Таким чином, цінність людського життя в нашій країні законодавчо підтверджена високими вимогами, що пред'являються до осіб, які здійснюють медичну діяльність в Україні. Стаття 8 Конституції України встановлює, що права і свободи людини і громадянина є безпосередньо діючими, вони визначають цілі і зміст законів та інших нормативно-правових актів. Право на охорону здоров'я та медичну допомогу гарантовано ст. 49 Конституції України [1]. Однак права пацієнтів реалізуються не тільки належним виконанням своїх обов'язків всім персоналом медичних установ, а й державним забезпеченням прав і свобод людини і громадянина, в тому числі і медичних працівників. В даний час відповідно Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 р. медичні працівники в Україні мають право на:

- на зайняття медичною і фармацевтичною діяльністю відповідно до спеціальності та кваліфікації;
- належні умови професійної діяльності;
- підвищення кваліфікації, перепідготовку не рідше одного разу на п'ять років у відповідних закладах та установах;
- вільний вибір апробованих форм, методів і засобів діяльності, впровадження у встановленому порядку сучасних досягнень медичної та фармацевтичної науки і практики;
- обов'язкове страхування за рахунок власника закладу охорони здоров'я у разі заподіяння шкоди їх життю і здоров'ю у зв'язку з виконанням професійних обов'язків у випадках, передбачених законодавством;
- у разі захворювання, каліцтва або в інших випадках втрати працездатності, що настала у зв'язку з виконанням професійних обов'язків;

- встановлення у державних закладах охорони здоров'я посадових окладів (тарифних ставок) на рівні, не нижчому від середньої заробітної плати працівників промисловості;
- скорочений робочий день і додаткову оплачувану відпустку у випадках, встановлених законодавством;
- пільгові умови пенсійного забезпечення;
- пільгове надання житла та забезпечення телефоном;
- першочергове одержання медичної допомоги і забезпечення лікарськими та протезними засобами;
- створення наукових медичних товариств, професійних спілок та інших громадських організацій;
- судовий захист професійної честі та гідності;
- відмовитися від подальшого ведення пацієнта, якщо той не виконує медичних приписів, що це не загрожуватиме життю хворого і здоров'ю населення;
- проводити медичне втручання, пов'язане з ризиком для здоров'я пацієнта, як виняток, в умовах гострої потреби, коли можлива шкода від вживання методів діагностики, профілактики або лікування буде меншою, ніж можна чекати в разі відмови від втручання, а усунення небезпеки для здоров'я пацієнта іншими методами неможливе;
- не брати згоду хворого або його законних представників на медичне втручання в невідкладних випадках, коли є реальна загроза життю хворого;
- припиняти активні заходи щодо підтримки життя хворого у тому випадку, коли стан людини визначається як необоротна смерть;
- та інші [2].

Перелічені права медичних працівників, як слушно зазначають провідні юристи, є правами-обов'язками, тобто зобов'язують медичних працівників вчиняти певні дії для реалізації їхніх професійних прав. Дійсно, людина, яка обрала шлях лікування, взяла на себе важкий тягар відповідальності за життя інших людей, але при цьому вона не повинна бути обмежена в своїх правах тільки через те, що обрала лікарську спеціальність. Що ж стосується обов'язків медичних працівників, то вони визначені ст. 78 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» до них можна віднести такі:

- а) сприяти охороні та зміцненню здоров'я людей, запобіганню і лікуванню захворювань, надавати своєчасну та кваліфіковану медичну і лікарську допомогу;
- б) безоплатно надавати відповідну невідкладну медичну допомогу громадянам у разі нещасного випадку та в інших екстремальних ситуаціях;
- в) поширювати наукові та медичні знання серед населення, пропагувати, в тому числі власним прикладом, здоровий спосіб життя;
- г) дотримувати вимог професійної етики і деонтології, зберігати лікарську таємницю;
- д) постійно підвищувати рівень професійних знань та майстерності;
- е) надавати консультативну допомогу своїм колегам та іншим працівникам охорони здоров'я [2].

Публікації останніх років, що стосуються правових питань діяльності медичних працівників в основному присвячені захисту прав пацієнтів. Так, кандидат юридичних наук В. Флоря робить акцент на необхідності більш суворого підходу до оцінки діяльності медичного персоналу, зокрема лікарів-хірургів [7]. При цьому правове становище лікаря, на жаль, випадає з поля зору автора. Кандидат юридичних наук Д. Бондаренко, аналізуючи лікарські помилки і критично оцінюючи діяльність медичного персоналу, все ж зазначає, що «якщо в разі медичної невдачі всю відповідальність покладати на медичних працівників, нас нікому буде лікувати. Мало хто ризикне взяти в руки скальпель, якщо буде знати, що за спиною стоїть суддя, готовий задовольнити позов проти медичного працівника на велику суму» [5].

На думку ж професора С. Корсакова, в основі діяльності будь-якого лікаря лежать три кити: професійна підготовка, професійна етика і професійне законодавство [6]. Логічно

було б поставити професійне законодавство на перше місце, оскільки спочатку необхідно перш за все нормативно закріпити діяльність медичного персоналу, а вже потім вирішувати питання професійної підготовки та етики, в іншому випадку медична діяльність стає вразливою в усіх відношеннях.

Відсутність нормативно закріпленого правового статусу лікаря призвело до зниження престижності цієї професії і відтоку кадрів з цієї області за кордон, де лікар забезпечується відповідним правовим захистом, соціальним пакетом та гідною заробітною платою. На даний момент назріла необхідність в законі, який, по-перше, визначив би реальні права і обов'язки лікарів, а по-друге, відповідав би рівню розвитку медичної науки і закріпив положення лікаря в нашому суспільстві, містив би правові механізми точного і чіткого регулювання визначення прав і обов'язків лікарів та інших медичних працівників.

Вважаємо, що дієвим механізмом вирішення ситуації, що склалася, є внесення доповнень до Закону України – Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 р. або прийняття нового Закону України «Про статус лікаря та медичного працівника», де будуть закріплені їхні права і обов'язки.

**Висновки.** Протягом незалежності України було прийнято низку законів, які встановлювали права пацієнтів при зверненні за медичною допомогою, визначали високі вимоги до медичного персоналу, що стоїть на захисті конституційних прав людини і громадянина, однак не визначений юридичний статус лікаря. Заповнення правового вакууму в даний момент є необхідністю оскільки це дозволить змінити нинішню ситуацію в охороні здоров'я і закріпити положення лікаря в сучасному суспільстві. При цьому поряд з встановленням реальних прав лікарів будуть жорстко закріплені обов'язки медичних працівників, що у свою чергу дасть можливість дійсній реалізації громадянам своїх конституційних прав в Україні.

### Список літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс] / Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України : від 19.11.1992 р. № 2801-XII. [Електронний ресурс] / Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2801-12>.
3. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78 «Охорона здоров'я»: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 29.03.2002 р. № 117 [Електронний ресурс] / Сайт Міністерства охорони здоров'я України. – Режим доступу: [http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn\\_20020329\\_117.html](http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20020329_117.html).
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Голов. ред. В. Т. Бусел, редактори-лексикографи: В. Т. Бусел, М. Д. Василюк-Дерибас, О. В. Дмитрієв, Г. В. Латник, Г. В. Степенко. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.lingvo.ua/uk/Search/uk-uk?searchMode=Interpretations&fromSlovyk=1>
5. Бондаренко Д. В. К вопросу юридической ответственности медицинских работников // Медицинское право. – 2006. – № 4. – С. 18. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.medoshibka.ru/statya/22-yuridicheskaya-otvetstvennost-medrabotnikov.html>
6. Корсаков С. А. О трудностях формирования медицинского права в России // [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.med-pravo.ru/Articles/MedLawQuest/ProbFormingMedLaw.htm>.
7. Флора В. Медицинское право как самостоятельная отрасль права // Медицинское право. – 2004. – № 1. – С. 4. // [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.legeasviata.in.ua/archive/2010/5/01.pdf>

Стаття надійшла 25.11.2016 р.

*М.В. Окерешко*, асистент

Национальный университет водного хозяйства и природопользования  
Кафедра специальных юридических дисциплин  
ул. А. Новака, 75, Ровно, 23003, Украина

## ПРОБЛЕМАТИКА ОПРЕДЕЛЕНИЯ ПРАВОВОГО СТАТУСА ВРАЧА

### Резюме

В настоящее время в Украине определен юридический статус широкого круга лиц, но, к сожалению не медицинских работников. Анализ законодательства о правах и обя-

занностях врачей, практика его применения приводит к выводу о необходимости разработки нового кодифицированного акта, определяющего их статус.

Принятие Основ законодательства Украины о здравоохранении стало практически революционной новацией в регламентации прав пациентов, но опять-таки не статуса врача. Законодатель определил там понятие лечащего врача, как врача учреждения здравоохранения или врача, осуществляющего хозяйственную деятельность в медицинской практике как физическое лицо – предприниматель и оказывающий медицинскую помощь пациенту в период его обследования и лечения. Но данное понятие не решает проблемы, так как не может раскрыть содержание понятия всех медицинских работников в частности врачей, оказывающих медицинские услуги, потому что оно является достаточно узким.

Отсутствие нормативно закреплённого правового статуса врача привело к снижению престижности этой профессии и оттоку кадров этой специальности за границу, где врач обеспечивается соответствующей правовой защитой, социальным пакетом и достойной заработной платой. Поэтому назрела необходимость в новом законе, который определял бы права и обязанности врачей, закрепил бы статус врача и медицинского работника в нашем обществе.

Решением ситуации может быть внесение дополнений в Закон Украины – Основы законодательства Украины о здравоохранении от 19 ноября 1992 г. или принятие нового Закона Украины «О статусе врача и медицинского работника».

**Ключевые слова:** врач, медицинский работник, медицинская деятельность, права врача, обязанности врача.

*M. V. Okereshko*, Assistant  
National University of Water and Environmental Engineering  
the Department of Special Juridical Disciplines  
Street O. Novak's, 75, Rivne, 23003, Ukraine

## PROBLEMS OF DEFINING THE ADMINISTRATIVE AND LEGAL STATUS OF DOCTOR

### Summary

Nowadays in Ukraine the legal status of a wide range of persons had been defined, but unfortunately, not medical professionals, in particular, a doctor. Analysis of the legislation on the rights and obligations of doctors, practice of its application leads to the conclusion of necessity of developing a new codified act, which determines their status.

The adoption of the Fundamentals of the Legislation of Ukraine on Health Care became almost revolutionary innovation in the regulation of patients' rights, but again, not the status of a doctor. Instead, the legislator has defined the concept of attending doctor as a doctor of medical institution or doctor who carries out business activity in medical practice as an individual – entrepreneur and provides medical care to a patient during his examination and treatment. But this concept is quite narrow and does not solve the problem, as can't reveal the meaning of all medical professionals, particularly doctors who provide medical services.

Lack of regulation on legal status of doctor led to declining the prestige of this profession and draining of human resources pool abroad, where the doctor provided with appropriate legal protection, social package and competitive salary. Currently there is a need in the law which, first, would determine rights and obligations of doctors, and secondly, would correspond to the level of development of medical science and ensure position of doctor in our society, would contain legal mechanisms of precise and clear regulation and determination of the rights and obligations of doctors and other medical professionals.

An effective mechanism for resolving the situation are amendments to the Law of Ukraine – Fundamentals of the Legislation of Ukraine on Health Care on November 19, 1992 or the adoption of the new Law of Ukraine “On the status of doctors and medical professionals”, which would determine their rights and obligations.

**Key words:** doctor, medical professional, medical activity, doctor rights, doctor obligations.